

Norsk Fyrforening

Øvre Slottsgate 2B

0157 Oslo

Farsund, 30. april 2024

Riksantikvaren

Dronningens gate 13

0151 Oslo

Høringsinnspill til bevaringsstrategier for kystens kulturmiljøer

Norsk Fyrforening takker for muligheten til å komme med innspill til Riksantikvarens forslag til Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer.

Kystens kulturmiljø er et område som etter Norsk Fyrforenings mening har vært nedprioritert i flere år.

Deltemaene

Norsk Fyrforening er opptatt av at norske fyr og fyrlykter blir et eget deltema under bevaringsstrategien Kystens kulturmiljø og har spilt dette inn tidligere i prosessen med å utvikle en bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer. Vi er derfor noe overrasket og skuffet over at våre innspill når det gjelder fyr og fyrlykter i liten grad er hensyntatt i Riksantikvarens forslag.

Ut fra de tre forslag til deltemaer som foreligger, så er det vanskelig for oss - ut fra det fremlagte forslaget - å se innen hvilke av de foreslåtte deltemaene Riksantikvaren har tenkt at fyr og fyrlykter faller inn under. Vi går ut fra at det er tenkt at fyr, fyrlykter og sjømerker faller inn under deltema 1,

Vi er enige i at bevaringsstrategien skal bidra til å strukturere, samordne og organisere innsatsen slik at de nasjonale målene nås, men det betyr slik Norsk Fyrforening ser det, at fyr, fyrlykter og sjømerker må få en langt mer fremtredende plass i bevaringsstrategien enn det som fremkommer av Riksantikvarens forslag.

De fleste av landets verneverdige fyrstasjoner ligger svært utfordrende til – noe som er blitt forsterket de siste årene av klimautfordringer med mer uvær som kraftig vind, stormflo og nedbør. Ved flere av fyrstasjonene har dette ført til økt forfall.

Det er dessverre slik at Staten ved Kystverket som er eier av de fleste fyrstasjonene langs kysten – hvorav en rekke er fredet av Riksantikvaren – ikke ivaretar ansvaret med å vedlikeholde store deler av bygningsmassen på den enkelte fyrstasjon. Etter at fyrene ble fraflyttet har de fleste fyrstasjonene forfalt uten at det er blitt tatt nødvendige grep for vedlikehold eller rehabilitering.

Norsk Fyrforening ser som nevnt av forslaget at fyrstasjoner, fyrlykter og sjømerker ikke er satt opp som eget del-tema, og vi ber om at dette særegne kystkulturfeltet blir et eget del-tema. Slik forslaget er utformet, mener vi at fyr, fyrlykter og sjømerker faller mellom de tre foreslåtte deltemaene.

Dersom forslaget skulle bli vedtatt i sin nåværende form, så vil det oppleves som en kraftig nedprioritering av dette helt særegne kystkulturmiljøet.

Utfordringer

En stor utfordring i forhold til fyrstasjonene er at de fleste ligger under Kystverket som fagetat – og ikke under fagetater som har en nærmere tilknytning til kultursektoren. En annen utfordring er at det i budsjettoverføringene fra myndighetene til Kystverket ikke er øremerket egne midler til vedlikehold og rehabilitering. Et forhold som har ført til et etterslep på flere hundre millioner kroner. Etterslepet har økt fra år til år – uten at det er blitt iverksatt egne tiltak for å reversere den negative utviklingen.

Det er også en utfordring at fagetaten ikke har den store forståelsen for å ta vare på og forvalte de kulturverdiene som fyrstasjonene representerer. Dette gjelder også de fredede fyrstasjonene.

Langs hele kysten er det venneforeninger og drivergrupper som har tatt på seg oppgaven med å gjøre fyrene tilgjengelig for allmennheten. Mangel på ressurser er stor utfordring for disse – da ikke gis støtte fra Staten til ivaretagelse av statlig eiendom.

De frivillige har ikke mulighet til å søke statlig støtte til ivaretagelse av statlig eiendom, verken fra kulturvernmyndighetene eller fra eier (Kystverket). Dette er et forhold som også bør omtales i bevaringsstrategien.

Det betyr at de frivillige må jobbe dugnad for å skaffe penger til utstyr som skal drifte/vedlikeholde fyrstasjonene – som også skjer på dugnad. Vi er av den oppfatning at frivillighetens bidrag og kompetanse må få en langt bredere plass i den endelige strategien. Forslaget slik det foreligger, synes å rette seg mer mot den museumsfaglige delen av kulturminnefeltet enn frivilligheten – noe Norsk Fyrforening finner svært uheldig.

Norsk Fyrforening er opptatt av at bevaringsstrategien i sterkere grad enn det fremlagte forslaget, inkluderer og løfter frivilligheten på en bedre måte. De frivillige utgjør en enorm resurs som ofte ikke er blitt utnyttet. Et godt samspill mellom det frivillige, kommuner, fylkeskommuner, næringsliv og Staten vil være en suksessfaktor. Alle må trekke i sammen retning – noe bevaringsstrategien må vektlegge.

Norsk Fyrforenings frivillige medlemsfyrforeninger legger årlig ned en uvurderlig innsats knyttet til det å ivareta kystkulturminner og bidrar til ny bruk av disse kulturminnene. Et arbeid som gjøres med et stort engasjement og arbeidsglede.

I det fremlagte forslaget til bevaringsstrategier står det: «De aller fleste kulturminner og kulturmiljø er eid av private personer eller bedrifter».

Dette gir etter vår mening en noe feilaktig beskrivelse, da de aller fleste fyrstasjoner, fyrlykter og sjømerker er i statlig eie ved Kystverket. Det forhold at så et stort antall kulturminner er i statens eie må vies plass i bevaringsstrategien for Kystens kulturmiljøer. Det er påfallende at det fremlagte utkastet ikke vier bredere omtale av Statens ansvar for kystkulturminner.

I forslaget går det frem at det er «en forutsetning for at bevaringsstrategien skal bli en suksess er at eierne av kulturminner og kulturmiljø ser seg tjent med å ta vare på, sette i stand og bruke kulturminnene langs kysten». Her må det etter Norsk Fyrforenings mening fremkomme at dette også gjelder Staten som eier av kulturminner.

Statlig eierskap til fyrene som kulturminner er i dag en hindring for å få til et bredere samspill mellom de frivillige og offentlige fagetater. Et eget deltema for fyr og fyrlykter vil etter Norsk Fyrforenings skape en større forståelse mellom de ulike aktørene slik at man «løfter i flokk».

Norsk Fyrforening er enig i at det er svært viktig at bevaringsstrategiens virkeområde omfatter hele kysten, men vi savner fokus på de helt særpregede kystkulturmiljøene som fyrstasjonene, fyrlyktene og sjømerkene utgjør.

Roller og ansvar

I forslaget står det: «Videre har andre statlige organer ansvar for spesifikke områder. Her kan nevnes Kystverket med ansvar for sikker og effektiv ferdsel langs kysten....»

Norsk Fyrforening mener at Kystverkets sektoransvar for å ta vare på fyrstasjonene som kulturminner må komme tydeligere frem. Et ansvar som i dag ikke blir ivaretatt på en forsvarlig måte.

Dersom Kulturminnefondet skal være en viktig aktør for å stimulere til måloppnåelse, så må forskriften for tildeling av statlige midler endres, slik at venneforeninger som tar vare på statlige kulturminner kan søke og motta støtte på lik linje med kulturminner som ikke er i statlig eie.

Norsk Fyrforening vil påpeke at det fremlagte forslaget ikke vektlegger det statlige eierskapet av kulturminner – men fokuserer på privat eierskap. Det er etter Norsk Fyrforenings mening en forutsetning at Staten (Kystverket) er innforstått med og støtter opp om bevaringsstrategien, for at bevaringsstrategien skal bli en suksess.

Innsatsområder

Norsk Fyrforening slutter seg til forslagets innsatsområder, men vil påpeke fyrstasjonens betydning bør komme langt tydeligere frem i de foreslåtte deltemaene/underpunktene.

Deltema 1

Norsk Fyrforening er opptatt av at bevaringsstrategien for Kystens kulturmiljø blir opprettholdt gjennom hele mandatperioden for strategiene.

Norsk Fyrforening antar at fyrstasjoner, fyrlykter og øvrige sjømerker faller inn under deltema 1. Vi er av den oppfatning at tittelen på deltema 1 skal være «**Riksvei 1**» som var betegnelsen på sjøveien langs hele norskekysten fra Halden i sør-øst til Varanger i nord-øst. Den foreslåtte tittelen «Sjøveien» er etter vår mening ikke dekkende.

Sjøfarende langs kysten har alltid vært avhengige av ulike former for navigasjonsmerker for å komme trygt i havn. Dagmerker som varder er kjent siden middelalderen, og over-ett-merker tilhører den kunnskapen som ble overført fra far til sønn og fra skipper til førstereisgutt i århundrer. Fra begynnelsen av 1800-tallet ble det en nasjonal oppgave å trygge sjøveis trafikk, og fyrlykter og sjømerke ble plassert ut langs leia i stort antall utover 1800-tallet.

Fyrstasjoner, fyrlykter og sjømerker er viktige maritime kulturminner. Flere av fyrstasjonene inngår i den nasjonale verneplanen for fyrstasjoner, og er fredet i medhold av lov om kulturminner – men Staten ved Kystverket følger ikke opp sektoransvaret.

Ved siden av de fredede fyrstasjonene er det mange verneverdige fyrstasjoner, fyrlykter og sjømerker langs hele «Riksvei 1» som formelt ikke er sikret, hverken gjennom kulturminneloven eller plan- og bygningsloven. Dette er et forhold som etter Norsk Fyrforenings side må vektlegges i bevaringsstrategien.

Dersom vi ikke får medhold i å ha fyr, fyrlykter og sjømerker som eget deltema, så mener vi mener at fyr, fyrlykter og sjømerker må komme inn som eget underpunkt under deltema 1 – på lik linje med de foreslåtte underpunktene «Uthavner», «Handelssteder» med flere.

Deltema 2

Fyrstasjonene faller også inn under dette deltemaet med tittel «Naustet – der vi går i land». Norsk Fyrforenings kommentarer under deltema 1, gjelder også for deltema 2 hvis - dersom konklusjonen i endelig bevaringsstrategi legger fyrene inn under dette deltemaet i bevaringsstrategien.

Deltema 3

Det er etter Norsk Fyrforening en svakhet at fyrferie og fyropplevelser ikke vies plass under dette deltemaet.

Fyrene er fellesskapets kystkulturminner og gjennom ny bruk gir disse kystkulturminnene unike muligheter for helt særegne opplevelser i pakt med naturen på en sirkulær og miljømessig måte. Hvert enkelt fyr er veldig knyttet til stedet og personene som bor der det ligger nærmest. Men, for feriegjester, forfattere og fyrentusiaster er det også noe helt eget med disse katedralene i havet - uavhengig av den enkeltes hjemsted.

Fyrferie er som regel ensbetydende med kortreist ferie – noe som i seg selv er miljøvennlig i en tid med store klimautfordringer.

Fyrstasjoner som er åpnet for allmenn bruk, er et viktig bidrag til nye muligheter for fritidsaktiviteter i nærmiljøet. Mange steder åpner dette for kajakk-turer, roturer eller motorbåt-tur ut til en spennende destinasjon som fyr er. På flere av fyrene er det – gjennom våre frivillige medlemsfyr – lagt til rette for overnatting i uberørt natur. På fyrene finner man i tillegg et aktivt dyre-, fugle- og planteliv som man ikke finner i samme monn på landsiden.

Fyropplevelser bidrar til å gi de norske friluftstradisjonene nye dimensjoner for kommende generasjoner.

Ny bruk av kystkulturminnene er viktig på mange plan, men Norsk Fyrforening er opptatt av at den nye bruken må gå hånd i hånd med historien til det enkelte kystkulturminnet. Vi har sett tendenser til at den historiske dimensjonen dessverre kommer i bakgrunnen – når det gjelder å sikre stedet for nye bruk som for eksempel som overnattingsdestinasjon.

Der er også grunn til å påpeke at et overforbruk av naturen ved stor tilstrømming av ferierende og dagsbesøkende kan gi utfordringer for bruk og vern av kystkulturminnet.

Vi vil også påpeke at kystkulturminnenes betydning for folkehelsen bør fremkomme tydelig i bevaringsstrategien.

Norsk Fyrforening er av samarbeidspartnerne i Nasjonal Kystledgruppe.

Ressurser/Økonomi

Bevaringsstrategien må etter Norsk Fyrforenings mening, tydeliggjøre hvem som har ansvar og hvordan den skal følges opp av aktørene. Det er en svakhet at finansiering og støtteordninger ikke kommer bedre frem forslaget til bevaringsstrategi.

Fyrene – er noe av det mest naturlige i synet av naturen som samtidig er unaturlig.

Norsk Fyrforening takker for muligheten til å være med i arbeidet med den overordnede strategien, og ser frem til videre deltakelse, og vi ber om å få inngå i Riksantikvarens faggruppe for bevaringsstrategien Kystens Kulturmiljø.

Glødende fyrhilsen

Sven Gj. Gjeruldsen

Styreleder

Henriette Marie Skjæveland

Daglig leder